

An Ethnobotanical Study on Woody Plants Benefits from Handicrafts in Antakya District (Hatay-Turkey)

Faruk Karahan (Corresponding author),
Mustafa Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Biology,
31040, Antakya-Hatay/Turkey,
E-mail: farukkarahan34@gmail.com

Volkan Altay
Mustafa Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Biology,
31040, Antakya-Hatay/ Turkey,
E-mail: volkanaltay34@gmail.com

Mustafa Keskin
Marmara University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Biology,
34722, Goztepe, Istanbul /Turkey,
E-mail: trifolium@hotmail.com

Abstract

In this study, the woody plants used handicrafts in the local shops especially the historic market in Antakya (Hatay) district were investigated during 2012-2013. 25 taxa of woody plants belonging to 17 family that benefit from handicrafts of local people were identified on research area and family, taxonomic and local names, usage, purpose, parts used of these plants have been listed alphabetically. As a result of the study, In area; kitchenware (20), ornaments (19), daily use (13), for children's (6), for bakers and butchers (5), wooden architecture (3), for fun (2), for musical instruments (9) and other usages (8), total 85 different usages were determined. Also, some handicrafts are explained by supporting with original photographs. The aim of the study is contributing to sustainable development and national economy by supporting related literatures.

Key words: Ethnobotany, Economy Botanic, Handicrafts, Antakya-Hatay, Turkey.

Antakya (Hatay-Türkiye)'nin El Sanatlarında Kullanılan Odunsu Bitkiler Üzerine Etnobotanik Bir Çalışma

Özet

Bu çalışmada 2012-2013 yılları boyunca Antakya (Hatay-Merkez)'de özellikle tarihi çarşılar başta olmak üzere çeşitli dükkânlarda satışa sunulan odunsu bitkilerden yapılmış el sanatları araştırılmıştır. Araştırma alanında 17 familyaya ait 25 odunsu bitki taksonunun el sanatları yapımında kullanıldığı tespit edilmiştir. El sanatları yapımında kullanılan bu odunsu bitkiler sırasıyla familya, botanik ve yöresel adları, kullanılan kısımları, kullanım amacı ve biçimlerine ait kullanım bilgileri alfabetik olarak listelenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda mutfak eşyası yapımında (20), süs eşyası olarak (19), günlük hayatta (13), çocuklar için (6), fırın ve kasaplar için (5), ahşap mimaride (3), eğlence amaçlı (2), müzik aletleri yapımında (9) ve diğer kullanımlar (8) şeklinde gruplandırılmış ve toplam 85 farklı kullanım tespit edilmiştir. Ayrıca bazı el sanatlarının orijinal fotoğraflarla desteklenerek görsel olarak da tanıtımı yapılmıştır. Bu çalışmada hem sürdürülebilir kalkınmaya hem de ülke ekonomisine olumlu yönde destek olması açısından, konu ile ilgili farkındalığın artırılması yönünde literatürler eşliğinde öneriler sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Etnobotanik, Ekonomik Botanik, El sanatları, Antakya-Hatay, Türkiye.

1. Giriş

Etnobotanik terimi. Bir yörede yaşayan halkın yakın çevresinde bulunan bitkilerden çeşitli gereksinimlerini karşılamak üzere yararlanma bilgisi ve o bitkiler üzerine etkisi olarak tanımlanabilir” (Heinrich ve ark., 2004; Yıldırım, 2004). Tarihsel süreç içerisinde, insanlar bitkilerden genellikle gıda, hastalık tedavisi, alet ve ekipman yapımı, yakıt, hayvan yemi, boyar madde, büyü, nazar gibi farklı amaçlar için değişik şekillerde yararlanmışlardır. Bu bilgiler çağlar boyunca kullanım şekillerindeki bazı değişiklik ve gelişmelerle birlikte, nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır (Altan ve ark.,

1999; Baytop, 1999; Lev ve Amar, 2000; Tütenocaklı, 2002; Heinrich ve ark., 2004; Yıldırım, 2004; Koçyiğit, 2005; Koyuncu ve ark., 2009; Deniz ve ark., 2010; Altay ve Karahan, 2012).

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkan kullanımlardan birisi de el sanatlarıdır. El sanatları, bulunduğu toplumun yaşayış özelliklerine ve doğa koşullarına uygun gelişmeler göstererek belirli bir kültürün özelliklerini yansıtır hale gelmiştir. El sanatları, tarihi ve turistik değer taşıması, geleneksel özellikler bulundurmaması, kişinin zevk, duygu ve düşüncesini yansıtmaması açısından önemli bir kültür ögesi özelliği taşımaktadır (Özdemir, 2004). El sanatları, sanat değerinden başka halkın sosyal yapısını yansıtmaması bakımından da büyük önem taşır (Hünerel ve Er, 2012). Her biri o bölgedeki halkın dilini, inançlarını, adetlerini, felsefesini ve köklü bir sanat geleneğini ifade eder. Geçmişin değer ölçülerini geleceğe aktarırken, aynı zamanda nesilden nesile süren geleneksel bir bağ oluşturur. Topluma damgasını vurur ve gelişmiş kültür sanatlarına yön, şekil ve anlatım kazandıran bir temel kaynak oluşturur (Atay, 1987; Akpınarlı ve ark., 2008). Böylece el sanatları ürünleri toplumda önemli bir iletişim aracı olarak, yaşantının yoğunluk kazanmasına, kişinin doğaya ve çevresine uyumuna katkı sağlamıştır (Barışta, 2002; Akpınarlı ve ark., 2008).

İlk dönemlerde insanların beslenme, giyinme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan el sanatları, daha sonraki dönemlerde insanların süslenme ve yaşadıkları mekanları süsleme gibi kişisel zevk ve isteklerini karşılayan ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır (Arlı, 1992; Akpınarlı ve ark., 2008).

El sanatları gelir getirme, işsizliğe çözüm sağlama, basit araç ve gereçlerle yapılabilme, gelenek ve görenekleri yaşatma, hediyeleşme ve turistik eşya yapma, özel bir mekana ihtiyaç duymama gibi pek çok özelliğinin yanında boş zaman ve boş işgücünü de değerlendirmektedir. Bu sanatların ve ustaların gündün güne yok olmaması için çeşitli kurslar açılarak gençlere bu sanatın öğretilmesi ve sürdürülebilmesi yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca yaşlı, engelli ve hatta tutuklu bireyler için boş zaman değerlendirme uğraşları haline gelmektedir. Bu bakımdan aralarında Adalet Bakanlığının da bulunduğu bazı kurum ve kuruluşlar da el sanatları ile ilgilendiği yönünde rapor edilmiştir (Yanar ve ark., 2011, 2013). Ayrıca il, bölge ve hatta ülke çapında düzenlenen pek çok fuar ve etkinliklerde stant açılarak tanıtımları da yapılmaktadır (Çavuş, 2014).

Çok zengin el sanatları potansiyeline sahip olan ülkemiz, dünya el sanatları içinde seçkin bir yere sahiptir ve kültür tarihimiz de baz alındığında Anadolu insanının asırlar öncesinden bile yeteneğini kullanarak madenlerden, taşlardan, bitkilerden ve hayvanlardan elde edilen ham maddeleri değerlendirerek çeşitli ihtiyaçlarını karşılamış oldukları görülmektedir (Akpınarlı ve ark., 2008; Yanar ve ark., 2011).

Geçmişten günümüze sürüp gelen maddi kültür ürünleri arasında yer alan ve geleneksel el sanatlarından birisi de ağaç (ahşap) işçiliği'dir (Anonim, 1993; Önder, 1995; Doğanay ve Çavuş, 2013; Çavuş, 2014). Ağacın değişik şekillerde yontularak ve işlenerek heykelden süs eşyalarına kadar biçim almasına "Ağaç (Ahşap) İşçiliği" denilmektedir ve bu işçilik insanlık tarihiyle başlayıp günümüze kadar gelmiştir (Önder, 1995; Kayabaşı, 2002; Tosmur, 2003; Akpınarlı ve ark., 2008). Ülkemiz tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetler arasında özellikle Selçuklu ve Osmanlı sanatında ağaç işçiliği ayrı bir önem arz etmektedir (Zuber, 1976; Önder, 1995). Anadolu'nun tarihsel sürecine bakıldığında ağaç işleme sanatı genel olarak "Dini Mimaride". Sivil Mimaride" ve "Günlük Kullanım Eşyalarının Yapımında" önemli bir yer tutmaktadır (Anonim, 1993). Dini mimaride mihrap, minber, kapı, mezar sandukalarında ve kumbetlerde; sivil mimaride Türk evlerinin, saray ve köşkların kapı, pencere kanatlarının süslenmesinde ve tavan işlemlerinde; günlük kullanım eşyaları olarak ise sehpa, çekmece, Kuran-ı Kerim muhafazası, sandık, yazı takımları, tavla, tespih, takunya, kalemler, ağızlık, beşik, pipo, rahle, kaşık, süs kaşıkları, yayık, sofraya altlığı, elek, kasnak, baston, asa, yazma kalıpları, dokuma tezgâhları, çırık, iğ, kirman, at arabası gibi ağaç işleme örnekleri verilebilir (Anonim, 1993). Teknolojik gelişmelere bağlı olarak günümüzde, kimi ağaç eşyaların yerini, farklı malzemelerden yapılmış eşyalar almış olsa da, bölgelere göre farklı şekillerde yapımı hala devam etmektedir (Anonim, 1993). En çok kullanılan ağaçlar çam, ıhlamur, gürgen, meşe, ceviz, dişbudak, karaağaç, kızılbaş ve kestane'dir. Şimşir, erik, kiraz, zeytin, mahon, abanoz, limon, gül, pelesenk, beyaz palmye, sedra ve sandal ağacı ise değerli olduklarından özel eşyalar için kullanıldığı yönünde rapor edilmiştir (Zuber, 1976).

Ülkemizde el sanatları yapımında kullanılan bitkiler ile ilgili etnobotanik çalışmalar derlendiğinde sırasıyla; Eşberk (1939), Kırlikovalı (1971), Gürtanın (1979), Kutlu (1972), Gürtanın ve Kaya (1981), Sezgin (1984), Sümerkan (1984), İnan ve Bilkay (1986), Ertuğ (2002), Ertuğ ve ark. (2004), Tuzlacı (2005), Satıl ve ark. (2006), Cansaran ve ark. (2007), Gencay (2007), Akpınarlı ve ark. (2008), Aslan ve ark. (2011); Akan (2013); Akan ve ark. (2013); Polat ve ark. (2013) tarafından yapılmış çalışmalar verilebilir.

Bu çalışmalardan birinde özellikle Bodrum Yarımadası'nda (Muğla) yaklaşık 40 bitki türünün sepet, hasır ve kaşık yapımında kullanıldığı belirtilmiştir (Ertuğ, 2002). Bodrum'da yapılan bir başka çalışmada

ise sepet, hasır, süpürge, tespih, baston, sapan, masa, sehpa, sandalye, sandık ve takunya gibi çeşitli el sanatlarının yapımında kullanılan bitkiler de tespit edilmiştir (Tuzlacı, 2005). Buldan-Denizli (Ertuğ ve ark., 2004)'de süpürge, sele / sepet, hasır, kaval, yün kabartma sopası, kaşık ve kap, semer, çocuk oyuncuğu, tespih ve nazarlık gibi el sanatlarının yapımı için yaklaşık 35 bitki türünden yararlanıldığı tespit edilmiştir. Kazdağı Milli Parkı ve çevresi (Satıl ve ark., 2006)'nde yapılan çalışmada hasır, sepet, süpürge, kaşık ve nazarlık gibi el sanatlarının yapımında kullanılan bitki tür sayısının 44 olduğu vurgulanmıştır. Amasya ili Gümüşhacıköy ilçesinde yapılan etnobotanik bir çalışma da 20 bitki türünün (Cansaran ve ark., 2007) ve Cizre-Şırnak'ta 21 bitki türünün el sanatlarında kullanıldığını belirtmişlerdir (Gencay, 2007). Aslan ve ark. (2011) tarafından Şanlıurfa kent merkezinde yapılan etnobotanik çalışmada ise, 16 odunsu bitki taksonundan elde edilen el sanatları kullanımı mevcut olduğunu vurgulamışlardır. Akan (2013), Mardin'de sepet yapımında kullanılan bölge genelinde yaygın 6 bitki türünü rapor etmiş ve bunlarla ilgili ayrıntılı bilgiler vermiştir. Şanlıurfa'da yapılan başka bir çalışmada ise el yapımı müzik aletlerinde kullanılan bitkileri incelenmiştir. Toplamda 25 bitki türünün bu amaçla kullanıldığı bildirilmiştir (Akan ve ark., 2013). Polat ve ark. (2013), Havran ve Burhaniye (Balıkesir) yörelerindeki el sanatlarında kullanılan bitkileri incelemişler ve 46 taksonun bu amaçla kullanıldığını rapor etmişlerdir.

Bu çalışmalara ek olarak mobilya yapımında kullanılan (Kurtoğlu, 1984), kapı ve pencere endüstrisinde kullanılan (Kurtoğlu, 1986), halk çalgıları ve/veya müzik aletleri yapımında kullanılan odunsu bitkiler üzerine yapılmış çok sayıda makale (Açın, 1980; Önal, 1989; Kalender, 2001; Işık ve Uslu, 2012), kongre ve sempozyum bildirileri (Açın, 1976, 1987; Nas ve Gülizar, 2009), lisansüstü tez çalışmaları (Açın, 1993, 1998; Çağlar, 2003; Özgür, 2006; Oter, 2007), araştırma raporu ve kitap (Özkazanç, 2005; Yeniğün, 2010) mevcuttur.

Çalışma alanımızı oluşturan Antakya (Hatay-Merkez) günümüzde, geçmişte olduğu gibi bünyesinde farklı kültürleri barındıran (Nusayri Araplar, Sünni Türkler, Alevi Türkler, Suryaniler, Sünni Araplar, Katolikler, Ortodoks Rumlar, Protestan Araplar, Marunî Araplar, Ermeniler, Yahudiler ve diğer küçük topluluklar) bir medeniyetler şehridir. Antakya'nın sahip olduğu bu kültürel zenginlik toplumsal yaşama, sanata, örf, adet ve geleneklere de yansımıştır (Tümay, 2008). Farklı kültürlerin en önemli ortak paydalarından olan sanat ve estetik anlayışı el sanatlarının kullanım zenginliğine de yansımıştır. Bununla beraber çok sayıda bitkinin buraya özgü yerel adları, kullanışları, yemek kültürü başlı başına bir araştırma konusu olarak pek çok araştırmacının ilgi odağı olmuştur (Alpınar, 1999; Cereboğlu, 1978; İlçim ve Varol, 1996; Keskin ve Alpınar, 2002; Topaloğlu, 1987a, b; Kızıldağ, 1972, 1973; Altay ve Çelik, 2011; Altay ve Karahan, 2012).

Antakya'da günümüzde küçük çapta da olsa, özellikle turizm amaçlı olarak sürdürülen el sanatlarının başında ipek dokumacılığı, ağaç oymacılığı, hasır örmeciliği ve defne sabunu yapımı gelmektedir (Türk, 2006). Bunların dışında tenekecilik, kalaycılık, semercilik, kilim dokuma, bıçakçılık, ayakkabıcılık, toprak kap ve tandir üretimi, işleme cam işçiliği, bakırcılık, ciltçilik, demircilik, dericilik, ney yapımı, sepet örücülüğü, sikkencilik, taş işlemeciliği (heykeltraşlık ve mozaik yapımı), yemenicilik, düğüm-örgü (makrame) ve el yapımı düğün aksesuarları gibi el sanatları Antakya'da varlığını zor da olsa sürdüren diğer el sanatlarıdır. Bu el sanatları arasında Ağaç (ahşap) işlemeciliği, çok az da olsa devam eden el sanatlarından birisidir (Türk, 2006; Çoruh ve Çaparlar, 2012).

Bitkiler dünyasındaki zenginliğin, sanat ve estetikle harmanlanıp usta ellerde farklı şekillerde hayat bulmasıyla oluşan el sanatları, yaşadığımız ve/veya çalıştığımız mekânların sıcak, sevimli ve renkli bir ortam haline gelmesinde katkıda bulunan, kısaca sanat ve tekniği birleştiren doğal ürünlerdir. Tarihsel süreç içerisinde insanoğlunun varoluşundan günümüze kadar, çeşitli amaçlarla özellikle el sanatları olarak bitkilerden fazlaca yararlanılmıştır ve halen de yararlanılmaktadır. Bu kapsamda, 2012-2013 yılları boyunca Antakya'da özellikle tarihi çarşılar başta olmak üzere çeşitli dükkânlarda satışa sunulan odunsu bitkilerden yapılmış el sanatları tespit edilmiştir. Böylelikle bu çalışma, Antakya kültür ve sanatının bir parçası olan el sanatlarının turizm açısından hem ulusal hem de uluslararası düzeyde tanıtımına küçük bir katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

2. Materyal-Metot

Bu genel bilgilerin ışığında Antakya'nın en göze batan etnobotanik dalı olan ve buna rağmen fazla araştırılmamış, ayrıca gelişen teknoloji sebebiyle yok olmaya yüz tutmuş olan ağaç işçiliği, oyma sanatı gibi sanatsal ve zanaatsal faaliyetlerin kayıt altına alınarak gelecek nesillere aktarılması hedeflenmiştir. Ortaya konan bu hedef neticesinde Antakya (Hatay)'da, satış ve/veya imalat yapılan dükkânlar gezilerek bu el sanatlarının hangi odunsu bitkilerden yapıldığına dair bilgiler, dükkân sahipleriyle yapılan görüşmeler sonucunda tespit edilmiştir. Ayrıca, bazı el sanatlarının orijinal fotoğraflarla desteklenerek görsel olarak tanıtımı yapılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma alanında odunsu bitkilerden yapılmış bazı el sanatları ve ustalara ait fotoğraflar

[1-3: El sanatları yapımı ile uğraşan ustalar; 4-6: Satışı yapılan el sanatlarından genel görünüm;
7: Anahtarlık; 8-9: Duvar ayeti; 10-11:Kozalak süs eşyası; 12: Biblo-İnsan motifi;
13: Biblo-Araba ve motorlar; 14: Biblo-Kedi; 15: Biblo-Ördek]

Figure 1. Devamı

[16: Aşur döveceği; 17: Baklagil eleği; 18: Zeytin eleği; 19: Antakya bıçağı sapı; 20: Büyük kaşık;
21: Çömçe; 22: Dolma oyacağı sapı; 23: Doğrama tahtası; 24: Hamur sehпасı; 25: Havan;
26: Tahta kaşık; 27: Merdane; 28: Tokmak; 29: Oruk oyacağı; 30: Oklava]

Figure 1. Devamı

[31: Ahşap kilim makinası; 32: Bardak altlığı; 33: Kapı altı takozu; 34: Küçük sandık; 35: Rahle; 36: Tabure; 37-38: Fırın kürekleri; 39: Evregeç; 40: Kıyma makinası tahtası; 41: Satır sapı; 42: Kasap zırh sapı; 43: Çardak; 44: Ahşap kapı; 45: Panjur]

Figure 1. Devamı

[46-47: Beşik; 48: Sapan; 49: Oyuncak; 50: Yürüteç; 51: Çocuk oyuncağı-Topaç; 52: Okey tahtası; 53-54: Tavla; 55: Takunya; 56: Yayık; 57: El arabası; 58: Fare kapanı; 59: Güvercin kafesi; 60: Semer]

3. Bulgular ve Tartışma

Bu çalışma kapsamında araştırma alanında, 17 familyaya ait 25 odunsu bitki taksonun yöresel kullanımı tespit edilmiştir. El sanatları yapımında kullanılan bu odunsu bitkiler sırasıyla familya, botanik ve yöresel adları, kullanılan kısımları, kullanım amacı ve biçimi şeklinde hangi el sanatların yapımında kullanıldığına ait kullanım bilgileri alfabetik olarak aşağıdaki gibi sunulmuştur:

Familya: **BUXACEAE**

Botanik Adı: *Buxus sempervirens* L.

Yöresel Adı: Şimşir Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Anahtarlık, Süs eşyası (Tarak), Tahta kaşık.

Familya: **CORYLACEAE**

Botanik Adı: *Carpinus orientalis* Mill.

Yöresel Adı: Gürgen Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Hamur sehpası, Evregeç, Kurabiye kalıbı, Oklava, Tokmak, Anahtarlık, Baston, Merdane, Tavla, Okey tahtası, Elekler (Baklagil ve zeytin eleği), Çocuk oyuncağı-Sapan, Kumbara, Satır sapı, Ahşap Kilim makinası, Fırın küreği, Doğrama tahtası, Teşi, Çeyiz Sandığı, Erzak Dolabı ve Mutfak Tezgahı.

Familya: **CUPRESSACEAE**

Botanik Adı: *Juniperus foetidissima* Willd.

Yöresel Adı: Kokulu Ardiç

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Müzik aleti (Bağlama)

Botanik Adı: *Juniperus* sp.

Yöresel Adı: Ardiç

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Müzik aleti (Gitar)

Familya: **FAGACEAE**

Botanik Adı: *Fagus orientalis* Lipsky

Yöresel Adı: Kayın Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Cep, Kapı altı takozu, Süs eşyası (Hançer, Araba, Kılıç, Uçak, Kuyu), Fırın küreği, Tabure.

Botanik Adı: *Quercus* sp.

Yöresel Adı: Meşe Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Süs eşyası (Duvar ayeti), Askı, Bıçaklık, Baston.

Familya: **JUGLANDACEAE**

Botanik Adı: *Juglans regia* L.

Yöresel Adı: Ceviz Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Çocuk oyuncağı-Topaç, Bardak altlığı, Hamut, Süs eşyası (Duvar ayeti, Kalemlik, Biblo ve Küllük), Rahle, Kapı, Küçük sandık ve Çeyiz sandığı, Müzik aletleri (Bağlama, Gitar).

Familya: **LAURACEAE**

Botanik Adı: *Laurus nobilis* L.

Yöresel Adı: Defne

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Anahtarlık.

Familiya: **MELIACEAE**

Botanik Adı: *Melia azedarach* L.

Yöresel Adı: Tesbih Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Anahtarlık, Süs eşyası (Kalem).

Botanik Adı: *Swietenia* sp.

Yöresel Adı: Maun

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Müzik aletleri (Çömlek çalgısı, Gitar, İspanyol çalgısı cajon)

Familiya: **MORACEAE**

Botanik Adı: *Morus alba* L.

Yöresel Adı: Dut Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Tokmak, Ellik, Hamut.

Familiya: **OLEACEAE**

Botanik Adı: *Fraxinus excelsior* L.

Yöresel Adı: Dişbudak Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Havan.

Familiya: **PINACEAE**

Botanik Adı: *Picea orientalis* (L.) Link

Yöresel Adı: Ladin

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Müzik aleti (Keman, Tumba)

Botanik Adı: *Pinus brutia* Ten.

Yöresel Adı: Çam Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu ve Kozalakları.

Kullanım amacı ve Biçimi: Beşik, Çardak, El arabası, Fare kapanı, Güvercin kafesi, Süs eşyası (kozalaklardan yapılan), Çocuk oyuncuğu-Topaç, Kumbara, Doğrama tahtası, Hamur sehpaşı, Yayık, Teşi, Panjur, Erzak Dolabı ve Mutfak Tezgahı.

Botanik Adı: *Pinus nigra* J.F. Arnold

Yöresel Adı: Çam Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu ve kozalakları.

Kullanım amacı ve Biçimi: Beşik, El arabası, Fare kapanı, Güvercin kafesi, Süs eşyası (kozalaklardan yapılan), Çocuk oyuncuğu-Topaç, Kumbara, Doğrama tahtası, Hamur sehpaşı, Yayık, Teşi, Panjur, Erzak Dolabı ve Mutfak Tezgahı.

Botanik Adı: *Cedrus libani* A. Rich

Yöresel Adı: Katran Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Kapı

Familiya: **PLATANACEAE**

Botanik Adı: *Platanus orientalis* L.

Yöresel Adı: Çınar Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Semer, Takunya, Çömçe, Tabure, Et makinası tahtası, Kurabiye kalıbı, Tahta kaşık.

Familiya: **POACEAE**

Botanik Adı: Bambuseae altfamilyasına dahil olan türler

Yöresel Adı: Bambu

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Kaşiyacak, Beşik, Bahçe mobilyası, Müzik aletleri (Mey kamışı, Pan flüt).

Familya: **ROSACEAE**

Botanik Adı: *Prunus domestica* L.

Yöresel Adı: Erik Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Müzik aleti (Mey)

Botanik Adı: *Rosa* sp.

Yöresel Adı: Gül çalısı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Süs eşyası (Biblo).

Familya: **RUTACEAE**

Botanik Adı: *Citrus sinensis* (L.) Osbeck

Yöresel Adı: Portakal Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Çocuk oyuncacağı-Topaç, Bıçak sapı, Kasap Zırh sapı, Anahtarlık.

Botanik Adı: *Citrus limon* L.

Yöresel Adı: Limon Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Bıçak sapı, Dolma oyacağı sapı.

Familya: **SALICACEAE**

Botanik Adı: *Populus* sp.

Yöresel Adı: Kavak Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Oruk oyacağı, Çocuk oyuncacağı-Yürüteç, Süs eşyası (Duvar ayeti, Biblo), Havan, Küçük sandık, Tavla, Oyuncak, Aşur döveceği, Beşik, Ellik, Fırın küreği, Tabure, Büyük kaşık.

Familya: **ULMACEAE**

Botanik Adı: *Celtis tournefortii* Lam.

Yöresel Adı: Dardağan Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Beşik, Elekler (Baklagil, Un ve Zeytin eleği).

Familya: **VERBENACEAE**

Botanik Adı: *Tectona grandis* L. fil.

Yöresel Adı: Tik Ağacı

Kullanılan Kısım: Odunu

Kullanım amacı ve Biçimi: Süs eşyası (Biblo).

Araştırma alanında tespit edilen el sanatlarının yapımında kullanılan odunsu bitkiler bazında değerlendirildiğinde, sırasıyla en çok gürgen (*Carpinus orientalis*), kavak (*Populus* sp.) ve çam ağaçları (*Pinus nigra* ve *P. brutia*) olduğu görülmektedir. Bu türler aynı zamanda ülkemizde doğal yayılışa sahip olan odunsu bitkilerdir. Fakat el sanatları yapımında kullanılan Maun (*Swietenia* sp.), Tik ağacı (*Tectona grandis*) ve Bambu (Bambuseae altfamilyasına dahil olan türler) ise ülkemizde doğal olarak yetişmeyen odunsu bitkiler olup yurtdışından hazır olarak ithal edilen ürünlerdir.

Ayrıca çalışma alanımızda odunsu bitkilerden yapıldığı tespit edilen el sanatlarını kullanım amaçlarına göre **Mutfak Eşyası** olarak kullanım, **Süs Eşyası** olarak kullanım, **Günlük Hayatta** kullanım, **Çocuklar için** kullanım, **Fırın ve Kasaplar** için kullanım, **Ahşap Mimaride** kullanım, **Eğlence amaçlı** kullanım, **Müzik Aletleri Yapımı** için kullanım ve **Diğer** kullanımlar şeklinde olmak üzere dokuz grupta toplanmıştır. Bu gruplandırmaların her biri ayrı olarak değerlendirilmiştir. Bu el sanatlarının neler olduğu ve hangi odunsu bitkilerden yapıldığı ile ilgili bilgiler ise, detaylı olarak sırasıyla aşağıda sunulmuştur:

Mutfak Eşyası olarak kullanımı olan el sanatları; **Aşur döveceği** (Kavak-*Populus* sp.); **Elekler-Baklagil, Un ve Zeytin eleği** (Dardağan-*Celtis tournefortii*; Gürgeç-*Carpinus orientalis*); **Bıçaklık** (Meşe-*Quercus* sp.); **Antakya Bıçağı sapı** (Portakal-*Citrus sinensis*; Limon-*Citrus limon*); **Büyük Kaşık** (Kavak-*Populus* sp.); **Çömçe** (Çınar-*Platanus orientalis*); **Dolma oyacağı sapı** (Limon-*Citrus limon*); **Doğrama tahtası** (Çam-*Pinus nigra* ve *P. brutia*; Gürgeç-*Carpinus orientalis*); **Hamur sehpa** (Çam-*Pinus nigra* ve *P. brutia*; Gürgeç-*Carpinus orientalis*); **Havan** (Dışbudak-*Fraxinus* sp.; Kavak-*Populus* sp.); **Tahta kaşık** (Çınar-*Platanus orientalis*; Şimşir-*Buxus sempervirens*); **Kurabiye kalıpları** (Çınar-*Platanus orientalis*; Gürgeç-*Carpinus orientalis*); **Merdane** (Gürgeç-*Carpinus orientalis*); **Oklava** (Gürgeç-*Carpinus orientalis*); **Oruk oyacağı** (Kavak-*Populus* sp.); **Tokmak** (Dut-*Morus alba*; Gürgeç-*Carpinus orientalis*); **Erzak dolabı** (Çam-*Pinus nigra* ve *P. brutia*; Gürgeç-*Carpinus orientalis*) ve **Mutfak tezgahı** (Çam-*Pinus nigra* ve *P. brutia*; Gürgeç-*Carpinus orientalis*)'dır.

Süs Eşyası olarak kullanımı olan el sanatları; **Anahtarlık** (Defne-*Laurus nobilis*; Gürgeç-*Carpinus orientalis*; Portakal-*Citrus sinensis*; Şimşir-*Buxus sempervirens*; Tesbih-*Melia azedarach*); **Duvar ayeti** (Kavak-*Populus* sp.; Meşe-*Quercus* sp.); **Duvar saati** (Ceviz-*Juglans regia*); **Kalem** (Tesbih-*Melia azedarach*); **Kalemlik** (Ceviz-*Juglans regia*); **Küllük** (Ceviz-*Juglans regia*); **Tarak** (Şimşir-*Buxus sempervirens*); **Hançer, Kılıç, Araba, Uçak ve Kuyu** (Kayın-*Fagus orientalis*); **Kozalak-süs** (Çam-*Pinus nigra* ve *P. brutia*); **Biblolar [Yunus** (Ceviz-*Juglans regia*); **İnsan** (Gül-*Rosa* sp.); **Ördek** (Kavak-*Populus* sp.); **Arabalar, motorlar ve kedi** (Tik-*Tectona grandis*) motifleri]'dir.

Günlük Hayatta kullanımı olan el sanatları; **Ahşap kilim makinası** (Gürgeç-*Carpinus orientalis*); **Askı** (Meşe-*Quercus* sp.); **Bardak altlığı** (Ceviz-*Juglans regia*); **Baston** (Gürgeç-*Carpinus orientalis*; Meşe-*Quercus* sp.); **Cep** (Kayın-*Fagus orientalis*); **Çeyiz Sandığı** (Ceviz-*Juglans regia*; Gürgeç-*Carpinus orientalis*); **Ellik** (Dut-*Morus alba*; Kavak-*Populus* sp.); **Kapı altı takozu** (Ceviz-*Juglans regia*); **Kaşıyacak** (Bambu-Bambuseae altfamilyasına dahil olan türler); **Küçük sandık** (Ceviz-*Juglans regia*; Kavak-*Populus* sp.); **Rahle** (Ceviz-*Juglans regia*), **Tabureler** (Çınar-*Platanus orientalis*; Kavak-*Populus* sp.; Kayın-*Fagus orientalis*) ve **Teşi** (Çam-*Pinus nigra* ve *P. brutia*; Gürgeç-*Carpinus orientalis*)'dir.

Çocuklar için kullanımı olan el sanatları; **Beşik** (Çam-*Pinus nigra* ve *P. brutia*; Dardağan-*Celtis tournefortii*; Kavak-*Populus* sp.; Bambu-Bambuseae altfamilyasına dahil olan türler); **Oyuncak** (Kavak-*Populus* sp.); **Oyuncak-Topaç** (Ceviz-*Juglans regia*; Çam-*Pinus nigra* ve *P. brutia*; Portakal-*Citrus sinensis*); **Kumbara** (Çam-*Pinus nigra* ve *P. brutia*; Gürgeç-*Carpinus orientalis*); **Sapan** (Gürgeç-*Carpinus orientalis*) ve **Yürüteç** (Kavak-*Populus* sp.)'dir.

Fırın ve Kasaplar için kullanımı olan el sanatları; **Kıyma makinası tahtası** (Çınar-*Platanus orientalis*); **Evregeç** (Gürgeç-*Carpinus orientalis*); **Fırın kürekleri** (Gürgeç-*Carpinus orientalis*; Kavak-*Populus* sp.; Kayın-*Fagus orientalis*); **Satır sapı** (Gürgeç-*Carpinus orientalis*) ve **Kasap Zırh sapı** (Portakal-*Citrus sinensis*)'dir.

Ahşap Mimaride kullanımı olan el sanatlarına **Çardak** (Çam-*Pinus brutia*); **Kapı** (Ceviz-*Juglans regia*; Katran-*Cedrus libani*) ve **Panjur** (Çam-*Pinus nigra* ve *P. brutia*) verilebilir.

Eğlence Amaçlı olarak kullanımı olan el sanatları; **Okey tahtası** (Gürgeç-*Carpinus orientalis*) ve **Tavla** (Gürgeç-*Carpinus orientalis*; Kavak-*Populus* sp.)'dir.

Müzik aletlerinde kullanımı olan el sanatları; **Bağlama** (Kokulu ardıç-*Juniperus foetidissima*; Ceviz-*Juglans regia*); **Çömlek çalgısı** (Maun-*Swietenia* sp.); **Gitar** (Ardıç-*Juniperus* sp.; Ceviz-*Juglans regia*; Ladin-*Picea orientalis*; Maun-*Swietenia* sp.); **İspanyol Çalgısı Cajon** (Maun-*Swietenia* sp.); **Keman** (Ladin-*Picea orientalis*); **Mey** (Erik ağacı-*Prunus domestica*); **Mey kamışı ve Pan Flüt** (Bambu-Bambuseae altfamilyasına dahil olan türler); **Tumba** (Ladin-*Picea orientalis*)'dir.

Diğer Kullanımlar olarak gruplandırılan el sanatları ise; **Bahçe mobilyası** (Bambu-Bambuseae altfamilyasına dahil olan türler); **El arabası, Fare kapanı, Güvercin kafesi ve Yayık** (Çam-*Pinus nigra* ve *P. brutia*); **Hamut** (Ceviz-*Juglans regia*; Dut-*Morus alba*); **Semer** ve **Takunya** (Çınar-*Platanus orientalis*)'dir.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda mutfak eşyası yapımında (20), süs eşyası olarak (19), günlük hayatta (13), çocuklar için (6), fırın ve kasaplar için (5), ahşap mimaride (3), eğlence amaçlı (2), müzik aletleri yapımında (9) ve diğer kullanımlar (8) şeklinde gruplandırılmış ve toplam 85 farklı kullanım tespit edilmiştir.

Mutfak eşyası olarak kullanımı olan el sanatlarından biri olan **Aşur döveceği**, aşur yemeğinin hazırlanmasında kullanılır. Aşur; Et, buğday ve nohutun çeşitli baharatlarla birlikte pişirildiği yöresel bir Hatay yemeğidir. Oruk; Bulgurun hamur haline getirilerek içinin doldurulması suretiyle yapılan ve Arap mutfağına özgü olan bir yemek türüdür. Bayram, söz, nişan, kına gecesi gibi özel günlerde ve misafir

ağırlamada mutlaka ikram edilen bir yemek çeşididir. **Oruk oyacağı**, oruk hazırlanmasında kullanılan bir el sanatıdır. **Büyük Kaşık**, yoğurt ve ayran karıştırmak için kullanılır. **Çömçe**, yöresel ağızda tahta kepece anlamına gelmektedir. **Doğrama tahtası**; ekmek tahtası ve kesme tahtası gibi isimlerle de bilinmektedir. **Hamur sehпасı**; el sofrası, yer tahtası, el tezgahı ve yer sofrası olarak da bilinmektedir. **Havan**, sarımsak dövencesi olarak da bilinir. **Tokmak** ise, zeytin çekirdeğini çıkartmak için kullanılan bir el sanatıdır. Kömbe kurabiyesi; Un, toz şeker, tereyağı ve süt yoğurulup **kömbe (kurabiye) kalıplarında** şekil verilir ve içine ceviz, üzerine susam eklenerek pişirilir. Hatay yöresinde dini bayramlar ve davetler gibi özel günlerde ikram edilir.

Günlük hayatta kullanımı olan **Cep**, genellikle kırsal kesimlerde eğlencelerde ve düğünlerde çerez ikramında kullanılan bir el sanatıdır. **Ellik**, genellikle köylerde az ekin olan alanlarda özellikle de makinanın girmediği yerlerde elle biçmek için kullanılan alete verilen isimdir. **Teşi** ise, yünden iplik yapmak için kullanılan tahta çubuğa verilen isimdir. Fırın ve Kasaplar için kullanımı olan el sanatlarından biri olan **Evregeç** (Evirgeç); Sac üzerinde pişirilen yufka ekmekleri çevirmeye yarayan uzun ve yassı tahta araçtır. **Kasap zırh bıçağı**; El yapımı çift su verilmiş etin kıyma haline getirilmesinde kullanılan bıçaktır. Ayrıca diğer kullanımlar kapsamında değerlendirilen **Hamut** ise, atların boynuna takılan el sanatı ürününe verilen isimdir.

Bu bilgilere ek olarak günümüzde el sanatlarının yapıldığı bilgisi verilirken, ahşap malzemelerden birçoğunun yerini günümüzde başka malzemeler aldığından ağaç işleri yapan ustalar da büyük ölçüde azalmıştır (Ertuğ ve ark., 2004). Antakya'da özellikle de Kapalıçarşı'da ahşap el sanatları ile uğraşan birkaç usta, ağaç işçiliğinin son temsilcileri sayılabilmektedir. Yapılan ikili görüşmeler sonucu el sanatları ile uğraşan bireyler özellikle de ustalar, bu mesleği dededen öğrendiklerini belirtmişlerdir. Fakat el sanatı ürünlerinin sadece satışını yapan bireyler, ürünleri hazır olarak satın aldıklarını özellikle de şehir dışından (Gaziantep ve Adana) getirttiklerini ve sadece bu ürünlerin ticari amaçla satışının yapılmakta olduğunu vurgulamışlardır. Bu bireylerden çoğu, şehir dışından getirttikleri için ürünlerin hangi odunsu bitkiden yapıldığını da bilmemektedir.

Kendi imalatını yapan ustalar ise, eskiden yapılan ile günümüzde yapılan el sanatları ürünleri arasında çok bariz farklılıklar olduğunu belirtmişlerdir. Yaklaşık 150 yıldır ailece ahşap el sanatı mesleğini sürdüren Murat Buğdaycıl Marangozhanesi'nin sahibi Şükrü Usta, ahşap el sanatları üretiminin teknolojik gelişmelerle günden güne azaldığını, geçmişte ürün yelpazesinin oldukça geniş olduğunu ancak günümüzde birçok ürünün farklı yöntemlerle üretildiğini belirtmiştir. Eskiden oymacılığın el işçiliğiyle yapıldığını, günümüzde ise bilgisayar destekli torna aletleriyle yapıldığı vurgulamıştır. Yine çam ve gürgen ağaçlarından yapılan erzak dolabı, mutfak tezgahı, yünden iplik yapmak için kullanılan ve teşi olarak adlandırılan tahta çubuk ve kumbara gibi eşyaların yanında, ceviz ve gürgen ağaçlarından yapılan çeyiz sandıklarının eskiden fazla miktarda üretildiği, ancak günümüzde ise üretim kapasitesinin oldukça azaldığı da ayrıca belirtilmiştir.

Antakya'daki tarihi Kapalıçarşı içerisinde ahşap el sanatları üreten birçok dükkan varken, şu an sadece bir kaç dükkanda üretim yapılmakta olduğu bu çalışma ile ortaya konmuştur. Şimdilerde Hatay'ın Baharat Dünyası adlı işyerinde, bir örneği sergilenen ahşap kilim tezgahının yaklaşık 500 yıldır kullanıldığı belirtilmektedir. Eskiden bu kilim tezgahlarının ceviz ağacından yapıldığı, günümüzde ise sadece gürgen ağacından yapıldığı ifade edilmektedir. Eskiden özellikle Antakya-Harbiye Beldesi'nde her evin bahçesinde bir tane kilim dokuma tezgahı bulunduğu ve yöre halkının geçimini bu yolla temin ettiği, günümüzde ise sayıları azalan tezgahların tüketici talepleri doğrultusunda daha çok şal ve kilim yapımında kullanıldığı belirtilmiştir.

Antakya'da üretilen el sanatı ürünlerinin yanı sıra Adana ve Gaziantep gibi çevre illerden hazır olarak getirilip sadece satışı yapılan Baston (Meşe ve Gürgen ağaçları), atların boynuna takılan Hamut (Dut ve Ceviz ağaçları), Askı (Meşe) ve Bıçaklık (Meşe) gibi bitkisel kaynaklı ürünlerin de mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Elbise fırçası, Tahta mandal ve Pekmez kapları gibi eşyalar da yine şehir dışından getirilmekte, ancak hangi odunsu bitkiden üretildiği, satıcılar tarafından bilinmemektedir. Ayrıca dükkan sahiplerinin yurtdışından geldiğini söyledikleri ve tropikal bambu bitkilerinden yapılan Kaşyacak, Beşik ve Bahçe mobilyası gibi eşyalar da mevcuttur. Bu bilgilere ilaveten Antakya kent merkezinde müzik alet ve ekipmanı satılan birçok işyeri vardır. Bu işyerlerinde farklı odunsu bitkilerden üretilip şehir dışından getirtilen Bağlama (Kokulu Ardiç ve Ceviz ağaçları), çömlek çalgısı (Maun), Gitar (Ladin, Maun, Ardiç ve Ceviz), İspanyol çalgısı cajon (Maun), Keman (Ladin), Mey (Erik ağacı), Mey kamışı (Bambu), Pan flüt (Bambu) ve Tumba (Ladin ağacı) gibi ahşaptan yapılan müzik aletleri satışa sunulduğu da belirtilmiştir.

Maddi kültür ürünlerimizden biri olan el sanatları ürünleri, toplumsal ve teknolojik gelişmelere paralel değişiklikler göstermektedir (Kahveci, 1998). Aynı zamanda zanaatkar denen el sanatı ustalarının sayılarının gittikçe azalması ve bazı geleneksel mesleklerin ve becerilerin yok olması el sanatlarının

geleceğini tehdit etmektedir (Öter, 2010). Bu değişiklikler sebebiyle yozlaşan, yok olmaya başlayan veya tamamen yok olmuş el sanatları ürünlerinin korunması gerekmektedir. Bu kapsamda kültürel etkinliklerin yaşatılması ve yeni kuşaklara aktarılması için bölgesel olarak yapılan alan araştırmalarının önemi büyüktür. Bu nedenle el sanatlarını belgelemek ve toplumsal değişimlere yönelik çağdaş üretim alanlarına dönüştürmek günümüzde kültürel materyallerimizi korumak adına çok önemlidir (Akpınarlı ve ark., 2008). Ancak turizm alanında el sanatlarından sağlanan gelirlerinin artırılması ve sürdürülebilirlik için bu konuda; kurum ve kuruluşlar, üniversiteler, yerel yönetimler ve el sanatçıların koordineli olarak çalışmaları ve ciddi projeler üretmeleri gereklidir. Günümüzde kültür mirasını değerlendirmek için toplumun geniş kesimlerinin bu projelere çekmek önem kazanmıştır. Kültürel değerleri koruma, tanıtmaya ve pazarlama konularında sorumluluk tüm toplumca paylaşılmaktadır (Can, 2013). Yapmış olduğumuz bu çalışma, hem ileri de yapılması muhtemel daha kapsamlı etnobotanik çalışmalara, hem de Antakya (Hatay)'nın sahip olduğu kültürel değerlerin tanıtımına katkıda bulunması bakımından önem arz edecektir.

Turizm ve el sanatları olumlu sonuçlar doğurabilecek işbirliği potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle halkbilimi çalışmalarının başlıca konularından birisi olan el sanatları, sosyal bilimciler tarafından disiplinler arası bir çalışma alanı olarak ele alınmaktadır (Bayazit ve ark., 2012). Bu duruma ek olarak Fen Bilimlerinin önemli bir bilim dalı olan Biyoloji biliminde, Botanik Anabilim dalı altında. **Etnobotanik, Etnoekoloji ve Ekonomik Botanik** kapsamında pek çok çalışma da yapılmaktadır. Türkiye'de son yıllarda ekonomik önemi olan bitkiler ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Hatta bu konu üzerinde ülkemizde durumu daha iyi anlamak ve bilimsel bir tabana oturtmak amacıyla çok sayıda ulusal ve uluslararası düzeyde araştırma makaleleri, projeler, kongre ve sempozyumlar da mevcuttur (Vantomme et al., 2002; Öztürk ve ark., 2006, 2008a, b, 2011, 2012a, b, 2013, 2014; Kendir ve Güvenç, 2010; Anonim, 2012; Svetlana ve ark., 2012; Can, 2013; Yüzbaşıoğlu ve Özhatay, 2013). Bu duruma ek olarak ülkemizde olduğu gibi, dünyanın pek çok ülkesinde üniversitelerin bazı fakülte (Fen, Eczacılık ve Orman gibi), Enstitüsü (Fen ve Sosyal Bilimler gibi) ve Meslek Yüksek Okullarında öğretim yapılmasının yanısıra pek çok araştırma çalışmaları devam etmektedir. Hatta bazı üniversitelere ait Konservatuarlarda müzik aletleri yapımı konusunda dersler verilmekle birlikte, bu bilgiler uygulamalı olarak atölyelerde öğretilerek akademik bir hüviyet kazandırılmaktadır. Ülkemizden örnek vermek gerekirse, Türkiye'de çalgı yapım, 1936 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı'nda bir çalgı yapım atölyesinin kurulması ve Almanya'dan Heinz Schaftrat adında bir uzmanın burada göreve başlamasıyla akademik bir hüviyet kazanmıştır (Açın, 1976). Bu durum günümüze kadar gelişme göstererek, Türk Müziği aletlerinin yapımı konusunda, biri İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müzik Devlet Konservatuvarı, diğeri ise Ege Üniversitesi Devlet Türk Müzik Devlet Konservatuvarı olmak üzere iki ayrı üniversitede kapsamlı olarak öğretilmektedir (Işık ve Uslu, 2012).

Sürdürülebilir bir kalkınma için bu konuda; kurum ve kuruluşlar, yerel yönetimler ve özellikle de üniversiteler koordineli olarak çalışmalarının yanı sıra, ciddi projeler de üretmelerinin yanında, bu konu ile ilgili olan herkesin pozitif tavır içinde katkı ve eleştirilerde bulunması ile daha da önem arz edecektir. Maalesef konuyu dinlemeden, anlamadan, başlangıcından itibaren reddetme eğiliminde olan kişilerin muhatap alınması gereksiz yere vakit kaybı olacağı gibi (Özkan, 2010); ilgili kurum ve kuruluşlarda projelerde karar verme mercisinde olan yayın komisyon üyelerinin ve danışmanlarının da iyi seçilmesi gerekmektedir.

Japonya konunun önemini 1974 yılında fark etmiş ve bir dizi düzenlemeyle yasal hale getirmiştir. İlgili yasanın bazı maddelerinde; üretimlerin geleneksel tekniklerle yapılması, hammaddenin ve atölyede çalıştırılacak personelin ilgili el sanatının kendi bölgesinden temin edilmesi gibi konulara yer verilmiştir. Yasanın ardından 1975 yılında Japonya Ekonomi Bakanlığı tarafından el sanatları derneği kurulmuş ve kurallara uygun çalışan kişilere "usta" unvanı ve finansal destek sağlanmıştır. Dernek 1979'da Tokyo'da bir mağaza açmış ve bu mağazada 130 farklı el sanatı ürün kategorisi oluşturulmuştur. Dernek halen müşterileri fikirlerini ustalara iletmek için araştırmalar yapmakta, uluslararası ve ulusal çapta düzenlenen fuarlara katılım sağlayarak, ülke kültürünü tanıtmaktadır (Anonim, 2012).

Tüm dünyada olduğu gibi ekonomik önemi olan bitkilerin gelecekteki yönüne bakıldığında, önümüzdeki 50 yıl içinde dünyanın insan nüfusu muhtemel on milyarı geçecek ve bu durum yenilenebilir kaynaklar kıtlığa doğru giderken, konut ve tarım alanlarındaki artış, verimli toprak ve ormanların azalmasıyla birlikte, bu durum türlerin sayısında azalmaya yol açacaktır. Öncelikle iklim değişikliğinden kaynaklı durumlar başta olmak üzere, toprak ve su kaynaklarının gittikçe tükenmesi veya en azından bozulması nedeniyle ekonomik açıdan çok büyük önem arz eden odunsu bitkiler ile etnobotanik açıdan önem arz eden diğer bitkilerde de azalmaya sebep olacaktır. Bu durum gelecek nesillerde de sorunlara neden olacağı şüphesizdir (Svetlana ve ark., 2012).

Ekonomik önemi olan bitkilerin kullanım alanları çeşitlendikçe, üretimle ilgili paydaşların ve bu grup bitkilere dayalı sanayinin daha uzun vadeli planlarla organize edilmesi gerekmektedir. Bunun için odunsu bitkiler başta olmak üzere ekonomik önemi olan bitkilerin geleceğiyle ilgili; iklim değişiklikleri (kuraklık, sel, erozyon ve diğer doğal afetler; ekosistemin canlılığı ve sürdürülebilir arazi yönetimi), pazar tercihleri ve talep eğilimleri, gen kaynağı ve biyolojik çeşitlilik, çeşit geliştirme çalışmaları, organik ürünler, ekonomik bitkilerin üretimi ve ticaretiyle ilgili planlamalar, ekonomik bitkilere dayalı sanayi, araştırıcı envanteri ve işbirliği platformlarının oluşturulması gibi hususların her zaman göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır. Ayrıca bundan sonra yapılacak olan çalışmaların sürdürülebilirliği ve birbirini tamamlayıcı nitelikte olabilmesi için birlikte sıkı bir işbirliği ve iletişim organizasyonlarına ihtiyaç duyulduğu da kesindir (Bayram ve ark., 2010). Yerel halk ile yapılması gereken işbirliği kapsamında bilgilendirme çalışmaları, sürdürülebilir bir kalkınma için ayrı bir önem arz edecektir. Ayrıca bu durum lokal, bölgesel hatta ülke bazında yayılış gösteren bitkiler başta olmak üzere, sahip olduğumuz genetik kaynaklarının korunması için de aciliyet gerektiren bir durum olduğunu ortaya koymaktadır (Svetlana ve ark., 2012). Çünkü ekonomik kullanımı olan bitkiler başta olmak üzere, bütün bitkilerin sürdürülebilirlik açısından ekolojik ve ekonomik değerlerinin belirlenmesini daha da önemli hale getirmektedir. Bu hizmetlerin fiyatlandırılmasının mümkün olamayacağını ama ekonomik göstergeler için ayrıca korunması gerekmektedir (Williams ve Diebel, 1996; Costanza ve Farber, 2002; Farber ve ark., 2006).

Kaynaklar

- Açın, C. (1976). Türkiye’de Musiki Âletleri Yapımcılığı ve Musiki Aletlerimiz. *II. Milletler Arası Türkoloji Kongresi*, pp. 59-61. İstanbul.
- Açın, C. (1987). Halk Çalgılarımızda Kullanılan Ağaçların Önemi. *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, pp. 1-10, Ankara.
- Açın, C. (1980). Ormanlarımız Ürünleri ve Saz Yapımı. *Musiki Mecmuası*, 380: 12-14. İstanbul.
- Açın, S.Y. (1993). Türk Halk Müziği Yaylı Sazlarından Kemane'nin Doğuşu, Yapımı ve Ailesinin Oluşması. *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Açın, S.Y. (1998). Türk Halk Müziği Sazlarından Bağlama ve Kemane'nin Yapım Teknikleri. *Sanatta Yeterlik Tezi*, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akan, H. (2013). An Ethnobotanical Investigation on The Baskets of Mardin, South East Anatolia. *ADYUTAYAM*, 1 (1): 21-30.
- Akan, H., Balos, M. M. & Aslan, M. (2013). An Ethnobotanical Research on Handmade Musical Instruments in Şanlıurfa, South East Anatolia, Turkey. *Biological Diversity and Conservation*, 6/1: 93-100.
- Akpınarlı, H.F., Develioğlu, Y., Ortac, H.S., Özder, L., Yalcinkaya, T., Buyukyazıcı, M., Tozun, H., Kurt, G. & Develioğlu, G. (2008). Çankırı El Sanatları. Hazar Reklam Mat. Ltd. Şti. ISBN: 978-975-507-077-3. Ankara.
- Alpınar, K. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türk Etnobotanik Araştırmalar Arşivi. İ.U. Rektörlüğü Araştırma Fonu Araştırma Projesi (No: 948), İstanbul.
- Altan, Y., Uğurlu, E. & Gücel, S. (1999). Şenkaya (Erzurum) ve çevresinin Etnobotanik Özellikleri. *1st International Symposium on Protection of Natural Environment and Ehlami Karaçam*, Kütahya-Türkiye, 132-139.
- Altay, V. & Çelik, O. (2011). Antakya Semt Pazarlarındaki Bazı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Yönden Araştırılması. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 4 (2): 137-139.
- Altay, V. & Karahan, F. (2012). Tayfur Sökmen Kampüsü (Antakya-Hatay) ve çevresinde Bulunan Bitkiler üzerine Etnobotanik Bir Araştırma. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 2 (7): 13-28.
- Anonim. (1993). Türk El Sanatları. Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları No: 202. Maddi Kültür Dizisi: 212, Ankara.
- Anonim. (2012). Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)-Yeşilirmak Havzası El Sanatları Envanteri Oluşturma ve Pazar Araştırması. www.oka.org.tr
- Arlı, M. (1992). Köylü El Sanatları. Ankara.
- Aslan, M., Akan, H. & Balos, M.M. (2011). Şanlıurfa’da Bazı Odunsu Bitkilerin Etnobotanigi Üzerine Bir Araştırma. *Ot Sistematik Botanik Dergisi*, 18 (1): 117-136.

- Atay, A. (1987). Ötücülük. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.
- Barışta, O. (2002). Türk İşlemelerinden Teknikler. Gazi Üniversitesi Mesleki Yaygın Eğitim Yayınları, No: 2, Ankara.
- Bayazit, M., Ceylan, U. & Saylan, U. (2012). Geleneksel El Sanatlarının Bölge Turizmine Etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi. *Journal of Life Sciences*, 1 (1): 899-908.
- Baytop, T. (1999). Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi, Geçmişte ve Bugün. *Nobel Tıp Kitapevi*, 145 s.
- Bayram, E., Kırıcı, S., Tanrı, S., Yılmaz, G., Arabacı, O., Kızıl, S. & Telci, İ. (2010). Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretimini Arttırılması Olanakları. *Türkiye Ziraat Mühendisliđi VII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı - I*. 437-456 s., Ankara.
- Can, M. (2013). Geleneksel Türk El Sanatlarının Turizme ve Ekonomiye Katkısı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5 (2): 259-266.
- Cansaran, A., Kaya, O.F. & Yıldırım, C. (2007). Ovabaşı, Akpınar, Güllüce ve Köşeler Köyleri (Gümüşhacıköy/Amasya) Arasında Kalan Bölgede Etnobotanik Bir Araştırma. *Fırat Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 19 (3): 243-257.
- Cereboğlu, E. (1978). Hatay’da halk hekimliğine ait notlar. *Türk Folklor Araştırmaları*, 344: 8255-8256.
- Costanza, R. & Farber, S. (2002). Introduction to the special issue on the dynamics and value of ecosystem services: integrating economic and ecological perspectives. *Ecological Economics*, 41: 367-373.
- Çağlar, E. (2003). Türkiye’de Keman Yapımcılığı, Sorunları ve Keman Yapımcılığının Türkiye’nin Sanat ve Eğitim Ortamına Katkısının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çavuş, A. (2014). Traditional Wooden Spoon Production in Köprübaşı District (Trabzon) as a Source of Cultural Heritage. *Marmara Cođrafya Dergisi*, OCAK-2014, 29: 423-433.
- Çoruh, H. & Çaparlar, A. (2012). Yaşayan El Sanatları ve Sanatkarlarıyla Hatay (Tarihten-Günümüze). T.C. Hatay Valiliđi Yayın No:17. Pozitif Matbaa, Hatay.
- Deniz, L., Serteser, A. & Kargıoğlu, M. (2010). Uşak Üniversitesi ve yakın çevresindeki bazı bitkilerin mahalli adları ve etnobotanik özellikleri. *AKU Fen Bilimleri Dergisi*, 1: 57-72.
- Doğanay, H. & Çavuş, A. (2013). Geleneksel El Sanatlarına Bir Örnek: Sürmene Bıçağı Üretimi. *Doğu Cođrafya Dergisi*. Sayı 29, Erzurum.
- Ertuğ, F. (2002). Bodrum Yöresinde Halk Tıbbında Yararlanılan Bitkiler. *14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı*, Bildiriler Başer K.H.C., Kirmer N. (Eds.), 29-31 Mayıs, Eskişehir.
- Ertuğ, F., Tümen, G., Celik, A. & Dirmenci, T. (2004). Buldan (Denizli) Etnobotanik Envanter Çalışması. TUBA-TUKSEK Proje No: SBB-3031. İstanbul.
- Eşberk, T. (1939). Türkiye’de köylü el sanatlarının mahiyet ve ehemmiyeti. *Doktora Tezi*, Recep Ulusođlu Basımevi, Ankara.
- Farber, S., Costanza, R. & Childers, D.L. (2006). Linking ecology and economics for ecosystem management. *BioScience*, 56: 121-133.
- Gencay, A. (2007). Cizre (Şırnak)’nin Etnobotanik Özellikleri. *Yüksek Lisans Tezi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Gürtanın, N. (1979). Süpürge darısı (*Sorghum technicus*)’dan yararlanılma olanakları, Edirne’de süpürge sanatı ve bu sanatın ekonomik önemi. *Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 103-117 s.
- Gürtanın, N. & Kaya, F. (1981). Balıkesir ve Konya tahta kaşıkları üzerinde incelemeler. A.U. Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Heinrich, M., Barnes, J., Gibbons, S. & Williamson, E.M. (2004). Fundamentals of Pharmamacognosy and Phytotherapy. *Churchill Livingstone*, Edinburg.
- Hünerel, Z.S. & Er, B. (2012). Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri ve önemi. *Batman Ün. Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1): 179-190.

Işık, S.T. & Uslu, R. (2012). Türk Müziğinde Ağaç ve Çalgı Yapım Bibliyografyası (Wood in Turkish music and bibliography of instrument making). *Online Thematic Journal of Turkic Studies*. IV, Sayı 2-2, Temmuz 2012. www.actaturcica.com

İlçim, A. & Varol, O. (1996). Hatay ve K. Maraş (Türkiye) illerindeki bazı bitkilerin etnobotanik özellikleri. *OT Sistemik Botanik Dergisi*, 3(19): 69-74.

İnan, İ. & Bilkay, N. (1986). Geleneksel bir el sanatı: Sepetçilik. *Sosyal Antropoloji ve Etnoloji*, 4: 65-84.

Kahveci, M. (1998). 21. Yüzyıla Girerken Geleneksel Türk El Sanatları. *Folkloristik*. pp. 387-397.

Kalender, N. (2001). Çalgı Yapım, Bakım ve Onarımı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. XIV, 1: 159-166.

Kayabaşı, N. (2002). İskilip İlçesinde Yapılan Ağaç İşleri ve Bitkisel Örucülük. *Ekin Dergisi*, Ekim-Aralık Sayı: 22; p. 105.

Kendir, G. & Güvenç, A. (2010). Etnobotanik ve Türkiye’de Yapılmış Etnobotanik Çalışmalara Genel Bir Bakış. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi, Cilt: 30, Sayı: 1, 49-80.

Keskin, M. & Alpınar, K. (2002). Kışlak (Yayladağı-Hatay) hakkında etnobotanik bir araştırma. *OT Sistemik Botanik Dergisi*, 9(2): 91-100.

Kırlikovalı, E. (1971). Çavdar sapı el sanatı. *Foklara Doğru*, 15: 5-6.

Kızıldağlı, E. (1972). Hatay’da halk ilaçları ve inançları. *Türk Folklor Araştırmaları*. 275: 6330-6331.

Kızıldağlı, E. (1973). Hatay’da kullanılan nazarlık, hamaylı ve nüshalar. *Türk Folklor Araştırmaları*, 282: 6533-6534.

Koçyiğit, M. (2005). Yalova İli’nde Etnobotanik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Koyuncu, O., Yaylacı, O.K. & Tokur, S. (2009). Geyve (Sakarya) ve çevresinin Etnobotanik Açısından İncelenmesi. *Ot Sistemik Botanik Dergisi*, 16 (1): 123-142.

Kurtoğlu, A. (1984). Mobilya Yapımında Kullanılan Ağaç Malzemeler. I.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 34, Sayı: 2. İstanbul.

Kurtoğlu, A. (1986). Kapı ve Pencere Endüstrisinde Kullanılan Ağaç Türleri. I.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 36, Sayı: 4. İstanbul.

Kutlu, M.M. (1972). Uluborlu’da halk sanatları. *Halkbilimi*, 30: 15-24.

Lev, E. & Amar, Z. (2000). Ethnopharmacological Survey of Traditional Drugs sold in Israel at the end of the 20th century. *Journal of Ethnopharmacology*, 72: 191-205.

Nas, E. & Gülizar, A. (2009). Bir Halk Sanatı Olarak Bağlama Yapımı ve Konya İli Merkezinde Bağlama Üretiminin Bugünkü Durumu. *Halk Müziğinde Çalgılar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, pp. 421-447. İstanbul.

Oter, T. (2007). Geçmişten Günümüze Ud Yapımcıları, Ud Yapımında Kullanılan Yöntemler. *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Önal, H. (1989). Konya İl Merkezinde Bağlama Yapımcıları. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3: 245-252.

Önder, M. (1995). Antika ve Eski Eserler Kılavuzu. Türkiye İş Bankası Yayınları, Sanat Dizisi: 46. Ajansmat Ofset Matbaacılık, Ankara.

Öter, Z. (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi. *Milli Folklor*, 22 (86): 174-185.

Özdemir, M. (2004). Geçmişte ve Günümüzde El Sanatları çerçevesinde üretilen deri ürünleri üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (El Sanatları) Anabilim Dalı, Ankara.

Özgür, Z. (2006). Kanun Çalgısının Üretim Aşamaları ve Yapımında Kullanılan Ahşap Malzemenin Seçimi. *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özkan, K. (2010). Orman ekosistem çeşitliliği haritalama çalışmaları için ekolojik alan çeşitliliğinin belirlenmesi üzerine bir öneri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A, 2: 136-148. ISSN: 1302-7085.

Özkazanç, R.O. (2005). Müzik Aletleri Yapımında Kullanılan Yerli Ağaç Türlerimizin Yayılışı, Teknolojik ve Akustik Özellikleri Üzerine Araştırmalar. TÜBİTAK, Bartın-2005.

Öztürk, M., Guvensen, A., Gork, C. & Gork, G. (2006). An overview of coastal zone plant diversity and management strategies in the Mediterranean region of Turkey. In: Biosaline Agriculture & Salinity Tolerance in Plants, Ozturk et al. (Eds.), pp. 89-100, Birkhauser Verlag (Springer Science), Basel.

Öztürk, M., Guçel, S., Sakcali, S., Gork, C., Yarci, C. & Gork, G. (2008a). An overview of plant diversity and land degradation interactions in the Eastern Mediterranean. Chapter 15, In: Natural Environment and Culture in the Mediterranean Region (Eds. Efe et al.) Cambridge Scholars Publ.,UK, pp: 215-239.

Öztürk, M., Guvensen, A. & Guçel, S. (2008b). Ecology and Economic Potential of Halophytes-A Case Study from Turkey, Crop and Forage Production Using Saline Waters. Chapter 21, Daya Publishing House, pp. 334.

Öztürk, M., S. Güçel, E. Altundağ & Çelik, S. (2011). Turkish Mediterranean Medicinal Plants in the Face of Climate Change. In: Medicinal Plants in Changing Environment, eds., A. Ahmad, Tariq O. Siddiqi, M. Iqbal, ISBN: 81-85589-14-3. New Delhi.

Öztürk, M., U. Kebapçı, S. Güçel, E. Çetin, & Altundağ, E. (2012a). Biodiversity and land degradation in the lower Euphrates subregion of Turkey. *Journal of Environmental Biology*, 33: 311-323.

Öztürk, M., Guçel, S., Altundag, E., Mert, T., Gork, C., Gork, G. & Akcicek, E. (2012b). An Overview of The Medicinal Plants of Turkey. In.: Genetic resources, chromosome engineering, and crop improvement, ed. R.H. Singh, Vol.: 6, 181-206 pp.. CRC Press, Boca Raton.

Öztürk, M., Uysal, I., Güçel, S., Altundağ, E., Doğan, Y. & Başlar, S. (2013). Medicinal uses of natural dye-Yielding plants in Turkey. *RJTA*, 17 (2): 69-80.

Öztürk, M., Altay, V., Güçel, S. & Güvensen, A. (2014). Halophytes in the East Mediterranean-Their Medicinal and other economical values. In: M.A. Khan et al. (eds.), *Sabkha Ecosystems: Vol. IV: Cash Crop Halophyte and Biodiversity Conservation, Tasks for Vegetation Science* 47. pp. 247-272. Springer Science+Business Media Dordrecht.

Polat, R., Satıl, F. & Selvi, S. (2013). Havran ve Burhaniye (Balıkesir) Yörelerinde El Sanatlarında Yararlanılan Bitkiler üzerine Etnobotanik Araştırmalar. *Erciyes Ün. Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 29 (1): 1-6.

Satıl, F., Tümen, G., Dirmenci, T., Arı, Y. & Çelik, A. (2006). Kazdağı Milli Parkı ve çevresinde Etnobotanik Envanter çalışması. TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu Proje No: SOBAG - 104K089. Balıkesir.

Sezgin, Ş. (1984). Buldan (Denizli) dokumaları ve işlemleri. *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu* (İzmir, 18-21 Kasım 1981) Bildirileri, 321-335.

Sümerkan, M.R. (1984). Doğu Karadeniz'de yok olan el sanatları ve çağdaşlaşma sorunu. *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu* (İzmir, 18-21 Kasım 1981) Bildirileri, 336-343.

Svetlana, A.P., Atayevna, M.G., Ozturk, M., Guçel, S. & Ashyraliyeva, M. (2012). An overview of the ethnobotany of Turkmenistan and use of *Juniperus turcomanica* in phytotherapy. In.: Genetic resources, chromosome engineering, and crop improvement, ed. R.H. Singh, Vol.: 6, 207-220 pp.. CRC Press, Boca Raton.

Topaloğlu, M. (1987a). Antakya Bölgesinin Gıda ve İlaç Olarak Kullanılan Bitkileri üzerinde Araştırmalar. *Yüksek Lisans Tezi*, İU Sağlık Bilimleri Enstitüsü Farmakognози Anabilim Dalı, İstanbul.

Topaloğlu, M. (1987b). Local plant names in Antakya. *İstanbul Ecz. Fak. Mec.*, 23: 97-98.

Tosmur, N. (2003). Sanat ve Çevre. *ŞURKAV*, Kültür Eğitim, Sanat ve Araştırma Dergisi. 1: 17.

Tuzlacı, E. (2005). Bodrum'da Bitkiler ve Yaşam. *Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.*, İstanbul.

Tümay, T. (2008). Antakya'da Sosyal Yaşam ve Yemek Kültürünün Sosyal Yaşamdaki Yeri, Önemi. In: *Ekolojik Okur Yazarlık*, Ergun Y., Yalçın-Özdilek Ş., Pamir H. (Eds), Mustafa Kemal Üniversitesi Yayın No: 20: 324-325 s.

Türk, H. (2006). Antakya Kültürü. In: Hatay'da On Sıcak Gün, Ergun Y. (Ed.), Mustafa Kemal Üniversitesi Yayın No: 19: 155-156 s.

Tütenocaklı, T. (2002). Ayvacık (B1, Çanakkale) ve Çevresinin Etnobotaniği. *Yüksek Lisans Tezi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Vantomme, P., Markkula, A. & Leslie, R.N. (2002). Non-Wood Forest Products In 15 Countries of Tropical Asia An Overview. EC-FAO Partnership Programme, Tropical Forestry Budget Line (B7-6201/1B/98/0531, Project GCP/RAS/173/EC), p. 202. Thailand.

Williams, J.R. & Diebel, P.L. (1996). The economic value of the prairie. In: *FB Sampson and FL Knopf, eds. Prairie conservation*, pp. 19-38. Island Press, Washington, DC.

Yanar, A.A., Kayabaşı, N. & Er, B. (2011). Ordu ilinde üretilen ahşap ürünler ve motif özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*. ART-E Kasım 2011-08. pp. 1-9.

Yanar, A., Erdoğan, Z., Kayabaşı, N. & Söylemezoğlu, F. (2013). Giving Handicraft Training to the Prisoners and the Examination of the Results. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (1): 57-66.

Yenigün, N. (2010). Çalgı Yapımında Meyve Ağaçları. *Meyveler Kitabı (ed. E. Naskali)*. s. 438-446. İstanbul.

Yıldırım, Ş. (2004). Etnobotanik ve Türk Etnobotaniği. *Kebikeç*, Alp Matbaası, Ankara, 17: 175-193.

Yüzbaşıoğlu, İ.S. & Özhatay, F.N. (2013). Örümcek Ormanlarında (Kürtün, Gümüşhane) Odun Dışı Bitkisel Ürünler. *Journal of the Faculty of Forestry, Istanbul University*, 63 (2): 11-20.

Zuber, H. (1976). Ağaç ve Ağaç Süsleme. *Sümerbank Aylık Endüstri ve Kültür Dergisi*, Eylül. Sayı: 171, Cilt: 15.